

Notitie

Aan

Deze notitie is bedoeld voor beleidsmakers bij overheden die meer willen sturen op brede welvaart en voor onderzoekers die daar een bijdrage aan willen leveren

Van

Geerte Paradies & Josephine Sassen, 2022

Onderwerp

Het meten van verwacht welbevinden

Het meten van verwacht welbevinden

Deze notitie is bedoeld voor beleidsmakers bij overheden die meer willen sturen op brede welvaart en voor onderzoekers die daar een bijdrage aan willen leveren¹. In deze notitie beschrijven we wat een vragenlijst gericht op ervaren verwacht welbevinden bij burgers kan toevoegen aan de ontwikkeling van overheidsbeleid, en hoe het uitvragen aangepakt kan worden. We maken hierbij gebruik van enkele voorbeelden uit een onderzoek onder een kleine groep studenten (Leeuwenkamp, 2022). We gaan in op het sturen op welbevinden, het meten van verwacht welbevinden onder individuen, en de tenslotte de aandachtspunten bij het meten.

1. Sturen op welbevinden

Sturen op welbevinden is wenselijk

Vanuit de rijksoverheid is er de wens om naast of in plaats van te sturen op groei van het BBP, beleid te sturen op de toename van welbevinden. Welbevinden wordt (in Nederland) ook wel brede welvaart genoemd wordt. We zien deze wens om te sturen op brede welvaart terug in het feit dat niet alleen het CBS brede welvaart monitort, maar dat nu ook de planbureaus (PBL, SCP, CPB) zijn gevraagd door de Tweede Kamer om ieder een aantal brede welvaartsindicatoren aan te leveren om de Rijksbegroting op door te rekenen (SCP, 2021) (Tweedekamer, 2021) (Hammelsburg, 2021).

Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven hier en nu en de mate waarin deze ten koste gaat van de brede welvaart van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld (CBS, 2022). De monitoring hiervan wordt uitgesplitst in een groot aantal parameters. Voor de kwaliteit van het leven in het hier en nu zijn deze

EnergieTransitie

Radarweg 60
1043 NT Amsterdam

www.tno.nl

T +31 88 866 50 10

Datum

1 september 2022

Onze referentie

TNO 2022 M11709

E-mail

geerte.paradies@tno.nl

Doorkiesnummer

+31888663688

¹ Deze notitie is onderdeel van het Early Research Programma Wise Policy maken van TNO dat is gericht op het ontwikkelen van methodiek en instrumenten om te sturen op welbevinden.

bijvoorbeeld uitgesplitst in de categorieën materiële welvaart en welzijn, gezondheid, milieu, samenleving, werken en leren, en wonen.

Naast objectieve indicatoren zijn er ook indicatoren van ervaren welbevinden nodig

Zoals ook opgenomen in de monitor brede welvaart van het CBS moet beleid dat stuurt op welbevinden niet alleen gaan over nu, maar ook over later. En over zowel hier in Nederland, als over elders op de wereld. Bovendien moet er rekening houden worden met het gegeven dat effecten van één beleidsmaatregel voor verscheidene doelgroepen anders kunnen uitpakken.

Sturen op welbevinden betekent dat we naast de meer objectieve indicatoren van welbevinden, zoals luchtkwaliteit, de kwaliteit van voeding en mogelijkheden tot scholing en ontspanning, ook de subjectieve beleving van de mens (hoe deze diens welbevinden ervaart), mee moeten nemen in afwegingskaders voor beleid (waaronder maatschappelijke kosten-baten analyses). Door de subjectieve beleving mee te nemen komen we namelijk nog dichterbij het daadwerkelijk ervaren welbevinden van mensen. In plaats van alleen aan te nemen dat de stijging van bijvoorbeeld het aantal scholen in een gebied het welbevinden verhoogt kun je het ook meten.

Er is een kloof tussen ambitie en de huidige praktijk

De kloof tussen de mogelijkheden om daadwerkelijk te sturen op welbevinden en de praktijk is nog groot. Concrete methodes en instrumenten ontbreken die beleidsmakers van overheden op lokaal, regionaal en nationaal niveau kunnen helpen om in kaart te brengen wat de effecten van hun beleid gaan zijn op welbevinden. In deze notitie schetsen we de contouren van een instrument dat deze kloof kan helpen overbruggen.

2. Het meten van verwacht welbevinden

Welbevinden kan objectief en subjectief gemeten worden

Om iets zinvol over welbevinden te kunnen zeggen, moeten we eerst bepalen wat we precies onder welbevinden verstaan. Er zijn verschillende psychologische theorieën over welbevinden zoals de theorie van self-determination (Ryan, 2009), die allemaal enigszins verschillende voorspellers van welbevinden bevatten, zoals ervaren autonomie, een gevoel van veiligheid, en mentale en fysieke gezondheid. Dit zijn directe voorspellers van welbevinden.

Dit in tegenstelling tot de meer objectieve indicatoren van welbevinden (zoals luchtkwaliteit), welke indirecte voorspeller zijn. In de economie bijvoorbeeld wordt meer gekeken naar indirect voorspellers van welbevinden zoals het hebben van een baan, zie bijvoorbeeld het boek "Kunnen we gelukkiger zijn?" van onderzoeker en econoom Richard Layard (Layard, 2020). Een ander voorbeeld: op zichzelf heeft geld geen directe invloed op je welbevinden. Je kunt het bijvoorbeeld wel gebruiken om je goede vrienden elke maand een keer op te zoeken. Dan is het geld een instrument om je gevoel van verbondenheid te

Datum

1 september 2022

Onze referentie

TNO 2022 M11709

Blad

2/8

versterken, een indicator is voor welbevinden. Ook kan geldt een middel zijn om bijvoorbeeld voor zekerheid zorgen, zoals onderdak.

De directe voorspellers liggen echter zo dicht tegen welbevinden aan dat ze eigenlijk geen voorspellers zijn van welbevinden, maar welbevinden zelf meten: het zijn onderdelen van welbevinden. We hebben er, in navolging van eerder onderzoek, voor gekozen om welbevinden te definiëren aan de hand van deze direct voorspellers: stabiliteit/zekerheid, verbondenheid, prestatie, autonomie en plezier (Al-Janabi, Flynn, & Coast, Development of a self-report measure of capability wellbeing for adults: the ICECAP-A, 2012).

Objectief en subjectief welbevinden hangen samen

Beleidsmakers hebben zelden tot nooit directe invloed op hoe burgers hun welbevinden ervaren. In plaats daarvan kunnen zij wel de omstandigheden scheppen waarbinnen de burger zijn eigen welbevinden kan vormgeven. Bijvoorbeeld door het neerzetten van goede scholen, het aanleggen van veilige verkeerspleinen en het bieden van toegankelijke zorg. De CO₂-reductie en het beperken van klimaatverandering, de openbare bibliotheek en extra fietspaden zullen op zichzelf het welbevinden van burgers niet vergroten, maar het kunnen wel heel krachtige instrumenten zijn om het welbevinden te beïnvloeden doordat de burger in de gelegenheid wordt gesteld zijn eigen welbevinden te vergroten. Het is dus belangrijk om op objectief én subjectief welbevinden te sturen.

We hebben daarom gekozen voort te bouwen op een bestaand en goed gevalideerd model dat welbevinden in een breed perspectief in kaart brengt: de *capability approach* (mogelijkhedenaanpak) Robeyns et al. 2005. Dit is een model waarbij de mogelijkheden van mensen centraal staan om welbevinden te verkrijgen. In dit model hebben zowel objectief meetbaar welbevinden (mogelijkheden en benutte mogelijkheden) als subjectief ervaren welbevinden (tevredenheid met de mogelijkheden en de benutting daarvan) een plek.

Kortgezegd gaat de theorie er van uit dat (publieke) producten en diensten omgezet kunnen worden in mogelijkheden, afhankelijk van persoonlijke en sociale kenmerken. Bijvoorbeeld: mensen die nooit hebben leren fietsen kunnen een fiets (product) niet benutten om ergens te komen. Zij hebben dus niet de mogelijkheid om te fietsen. Vervolgens kan iemand er ook bewust voor kiezen een product of dienst niet te gebruiken: iemand met een fiets én fietsvaardigheden kan er voor kiezen om toch met de auto te gaan. De mogelijkheid tot fietsen is dan niet benut. Tenslotte kan iemand die de mogelijkheid benut heeft hier ontevreden mee zijn. Het benutten van de mogelijkheid heeft dan niet geleid tot ervaren welbevinden.

Welbevinden wordt ervaren door personen

Directe voorspellers van welbevinden (stabiliteit/zekerheid, verbondenheid, prestatie, autonomie en plezier) worden *ervaren*. Dat kan op het niveau van een individu of een groep. Een manier om in te schatten of er sprake is van voldoende sociale verbondenheid is door iets meetbaars te pakken dat hiervoor voorspellend kan zijn (bijv. er is een buurthuis waar veel gebruik van wordt gemaakt). Toch

Datum

1 september 2022

Onze referentie

TNO 2022 M11709

Blad

3/8

weet je niet zeker of iedereen gebruik maakt van het buurthuis, en of degenen die het wel doen zich echt verbonden voelen. De meest betrouwbare bron is daarom toch het uitvragen van de ervaring van het individu of de groep van wie men het welbevinden wil meten.

Datum

1 september 2022

Onze referentie

TNO 2022 M11709

Blad

4/8

Omdat het ons doel is om naar toekomstige effecten van beleid op welbevinden te kijken, zullen we een inschatting moeten maken welk effect beleid dat er nog niet is zal hebben op het welbevinden. Dit kunnen we inschatten door te kijken naar effecten van vergelijkbare veranderingen. Zo kan gekeken middels effectstudies en longitudinaal onderzoek worden gekeken wat effecten van de komst van meer groen doet voor het welbevinden van mensen. Deze gegevens zijn echter niet altijd voor handen, of betreffen een situatie die niet vergelijkbaar is. Om deze reden schetsen we een alternatief: het bevragen van mensen over hoe hun ervaren welbevinden zou veranderen onder verschillende (beleid)scenario's.

Burgers betrekken kan beleid en de uitvoering ervan beter maken

Naast het feit dat ervaren welbevinden alleen onderzocht kan worden door het uit te vragen bij mensen zelf, is er nog een andere reden om mensen te bevragen. Het bevragen van burgers over wat zij van beleid vinden wordt al gedaan vanuit een behoefte om beleid beter te maken en burgers een stem te geven in besluitvorming, maar ook om te zien waar weerstand op verwacht kan worden. Het toevoegen van een stap waarin burgers gevraagd wordt een inschatting te maken van wat een beleidsmaatregel met hun welbevinden doet, heeft de volgende waarde:

- Het biedt burgers een denkkader, waardoor zij eenvoudiger en meer gestructureerd een mening kunnen vormen over beleid.
- Door percepties van burgers op deze wijze te meten, helpt dit beleidsmakers ook om na te denken in termen van het welbevinden van burgers.
- Wanneer burgers aangeven dat bepaalde onderdelen van hun welbevinden zullen verminderen, kunnen beleidsmakers hier beleid op aanpassen.

3. Aandachtspunten bij het meten van verwacht welbevinden

Bij het meten van verwacht welbevinden zien we een aantal uitdagingen.

Help mensen met het voorstellen van iets dat er nog niet is

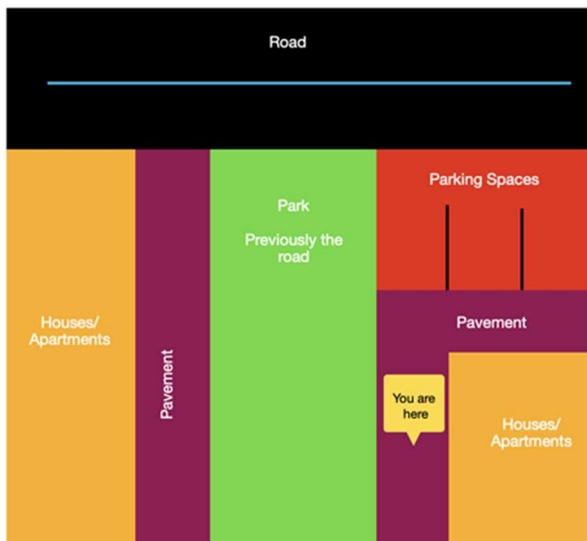
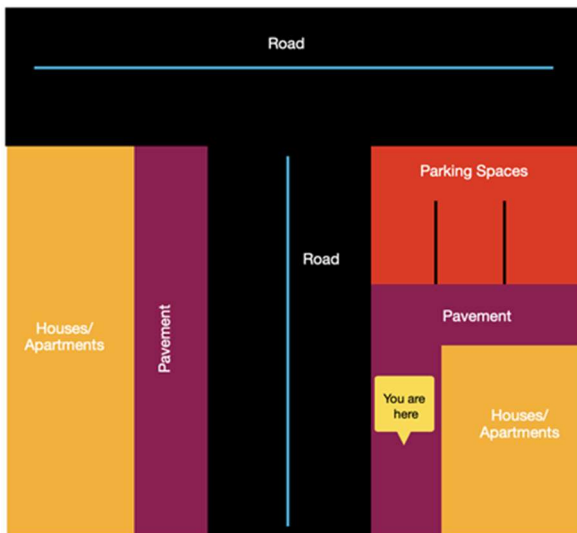
Een eerste uitdaging is om mensen uit te leggen hoe de verandering eruit zal gaan zien, en ze te helpen om hier de effecten van te overzien. Een mogelijke manier om dit te doen is door veranderingen visueel te maken (een voorbeeld van een visualisatie is te zien in Figuur 1). Ook kan een (levendige) beschrijving hierbij helpen ("Stel je voor dat je voor je huis staat en naar je buurt kijkt en het uitzicht, de geluiden en de geuren om je heen in je opneemt") (Leeuwenkamp, 2022). Daarnaast kunnen visualisaties van de verschillende (objectieve) gevolgen gepresenteerd worden (zie Figuur 2). Tenslotte kunnen de gevolgen worden

beschreven zoals bij de zogeheten *Informed Choice Questionnaires* (de Best-Waldhober, Paukovic, Brunsting, & Daamen, 2011) waarbij voor verschillende opties voor- en nadelen genoemd worden.

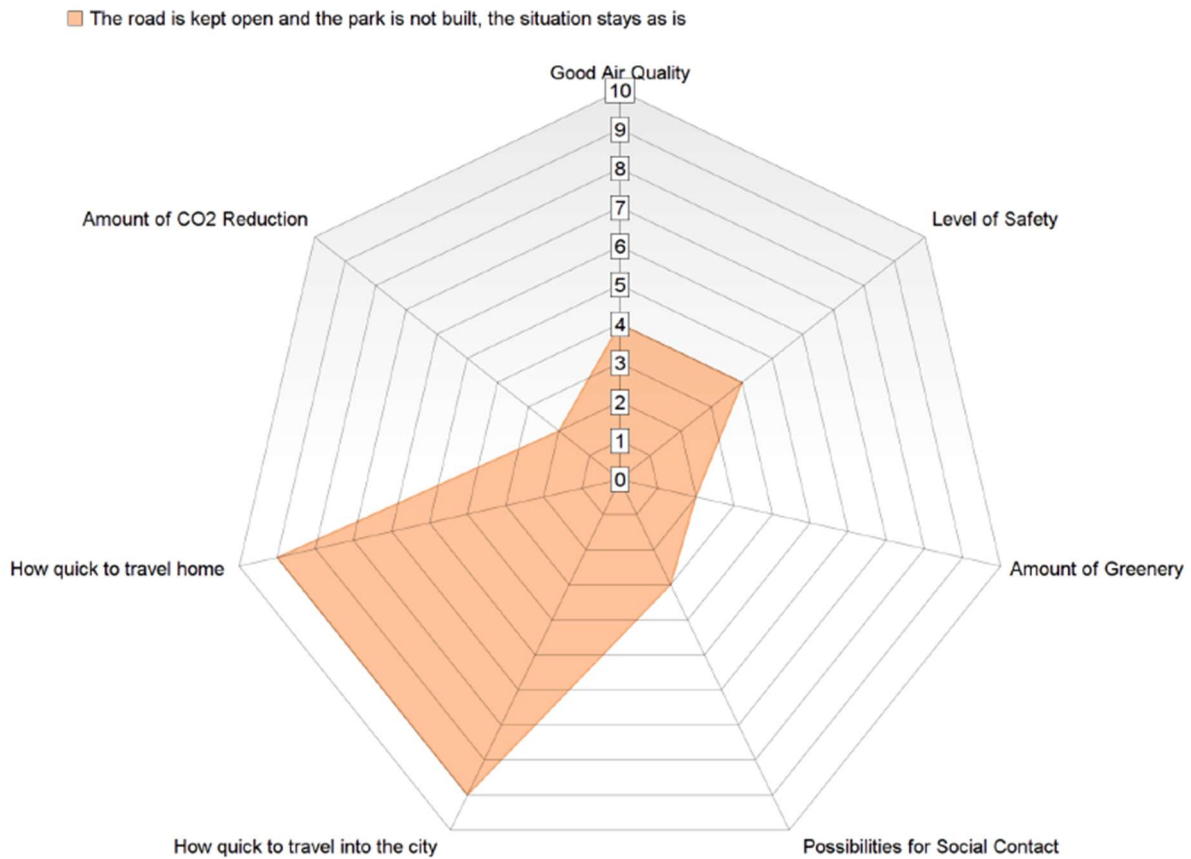
Datum
1 september 2022

Onze referentie
TNO 2022 M11709

Blad
5/8

Figuur 1 Voorbeeld van een manier om visueel zichtbaar te maken wat een voorgestelde maatregel inhoudt uit het genoemde scriptieonderzoek¹. In dit geval verschillende opties om een weg te hervormen tot een parkje (Leeuwenkamp, 2022).

Figuur 2 Visualisatie van de gevolgen van het beleid uit het genoemde scriptieonderzoek (Leeuwenkamp, 2022). De gevolgen zijn objectieve indicatoren voor welbevinden.

Help mensen met het vastleggen van hun verwachte ervaring

Vervolgens zullen mensen hun gevoel en gedachten moeten vastleggen in cijfers. Dit is het uitgangspunt van vrijwel iedere vragenlijst en hier zijn ook beproefde methoden voor beschikbaar. Omdat welbevinden een abstract begrip is kunnen we mensen helpen door welbevinden uit te splitsen in verschillende onderdelen. In eerder onderzoek zijn hier indelingen in gemaakt, waaronder het ICECAP (the Investigating Choice Experiments Capability) instrument (Al-Janabi, Flynn, & Coast, Development of a self-report measure of capability wellbeing for adults: the ICECAP-A, 2012), dat gebaseerd is op de eerder genoemde mogelijkheidsaanpak (*capability approach*). In het ICECAP instrument, een vragenlijst, wordt onderscheid gemaakt tussen de onderdelen autonomie, plezier, prestatie, verbinding en stabiliteit/zekerheid.

Datum

1 september 2022

Onze referentie

TNO 2022 M11709

Blad

7/8

Meet of mensen de mogelijkheden kunnen en willen benutten

Vanuit de eerder genoemde mogelijkheden-aanpak wordt bij het meten van welbevinden onderscheid gemaakt in mogelijkheden en benutte mogelijkheden. Je kunt mensen vragen of zij bepaalde mogelijkheden hebben (is er een park in de buurt), en je kunt ze vragen of zij deze mogelijkheden gaan benutten (verwachten ze gebruik te maken van het park?). Onderzoek laat zien dat mensen onderscheid (kunnen) aangeven tussen de mogelijkheden die zij hebben en of ze die benutten (Al-Janabi, 2018). Het is nog onduidelijk of mensen ook goed kunnen bedenken of zij de mogelijkheid (een park) gaan benutten. De auteur van het onderzoek noemt dat daarnaast gemeten zou moeten worden waarom mensen sommige mogelijkheden niet benutten: is het een keuze of heeft iemand moeite de mogelijkheden te benutten? Vertaald naar onze situatie waarbij we mensen willen vragen of ze een mogelijkheid zouden gaan benutten, kan het helpen mensen te vragen wat hen zou tegenhouden dan wel stimuleren de mogelijkheden (een park) te benutten.

Help mensen om ook toekomstig welbevinden mee te wegen

Brede welvaart gaat ook over welbevinden op de langere termijn. Er zal daarom een manier gevonden moeten worden om om te gaan met *hyperbolic discounting*, een verschijnsel waarbij mensen minder waarde toekennen aan de toekomst dan aan het heden. Hierbij kunnen we ons bijvoorbeeld laten inspireren door een studie in Japan, waarbij deelnemers gevraagd werd zich voor te stellen dat zij een toekomstige generatie vertegenwoordigden. Dit zorgde ervoor dat deze groep beleidskeuzes maakte die meer gericht waren op de lange termijn, en *hyperbolic discounting* dus verminderde (Hara, Yoshioka, Kuroda, Kurimoto, & Saijo, 2019). In een vragenlijst over verwacht welbevinden onder een kleine studentpopulatie (Leeuwenkamp, 2022) is dit principe toegepast door de helft van de respondenten te zich bij het invullen van de vragenlijst te vragen zich te beelden dat zij in de toekomst leefden (het jaar 2060). Ondanks de kleine steekproef (studenten) werd een significant verschil gevonden: de respondenten die zich inbeeldden dat zij in de toekomst leefden kenden meer waarde toe aan de komst van een park ten koste van een weg dan de andere respondenten. Dit duidt er op dat een simpel verzoek tot inbeelden mensen er toe kan aanzetten hun welbevinden in de toekomst in te schatten.

Tenslotte

Het creëren van een vragenlijst die verwacht welbevinden meet is dus geen eenvoudige opgave, maar is volgens ons een waardevolle aanvulling op onderzoek naar percepties van burgers en op het inschatten van effecten van beleid zoals dat op dit moment wordt gedaan. Daarnaast kan de vragenlijst een manier zijn om grotere groepen burgers te laten nadenken over de effecten van beleid.

Tot slot moeten we ons niet verkijken op de waarde van kwantitatieve voorspellingen van welbevinden. Het inschatten van de effecten ten aanzien van welbevinden is niet eenvoudig, dus zullen deze verre van feilloos zijn. Ze zullen desondanks kunnen ondersteunen in het nadenken over de gewenste uitkomsten

en een onzekerheidsreductie geven op welke maatregelen het meest gaan bijdragen aan welbevinden en brede welvaart. Hiermee draagt het meten van verwacht welbevinden bij aan het sturen op welbevinden, in plaats van sturen op (alleen) welvaart.

Datum

1 september 2022

Onze referentie

TNO 2022 M11709

Blad

8/8

Referenties

- Al-Janabi, H. (2018). Do capability and functioning differ? A study of UK survey responses. *Health economics*, 27(3), 465-479.
- Al-Janabi, H., Flynn, T., & Coast, J. (2012). Development of a self-report measure of capability wellbeing for adults: the ICECAP-A. *Quality of life research*, 21(1), 167-176.
- CBS. (2022). *Monitor bredewelvaart en Sustainable development goals 2022*. CBS.
- de Best-Waldhober, M., Paukovic, M., Brunsting, S., & Daamen, D. (2011). Awareness, knowledge, beliefs, and opinions regarding CCS of the Dutch general public before and after information. *Energy Procedia*, 4, 6292-6299.
- Hammelsburg, C. S. (2021, oktober 8). *Motie Hammelburg c.s. over bredewelvaartsindicatoren een centrale positie geven in de Miljoenennota, begrotingen en jaarverslagen - Nota over de toestand van 's Rijks Financiën*. Retrieved from Parlementaire monitor: <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vlmv6nigyhze>
- Hara, K., Yoshioka, R., Kuroda, M., Kurimoto, S., & Saijo, T. (2019). Reconciling intergenerational conflicts with imaginary future generations: Evidence from a participatory deliberation practice in a municipality in Japan. , 14(6). *Sustainability Science*, 14(6).
- Layard, R. (2020). *Can We Be Happier? Evidence and Ethics*. Penguin Books Ltd.
- Leeuwenkamp, L. (2022). *What is the state of the art concerning asking people to estimate the effect of policies on their experienced wellbeing?* Utrecht: Utrecht University Master Thesis.
- Ryan, R. (2009). Self determination theory and well being. *Social Psychology*, 84(822), 848.
- SCP. (2021, februari 12). *Plan van aanpak planbureaus om brede welvaart te verankeren in Nederlandse begroting*. Retrieved from SCP: [https://www.scp.nl/actueel/nieuws/2021/02/12/plan-van-aanpak-planbureaus-om-brede-welvaart-te-verankeren-in-nederlandse-begroting#:~:text=De%20drie%20planbureaus%20\(SCP%2C%20CPB,in%20de%20begrotings%2D%20en%20verantwoordings%20systematiek](https://www.scp.nl/actueel/nieuws/2021/02/12/plan-van-aanpak-planbureaus-om-brede-welvaart-te-verankeren-in-nederlandse-begroting#:~:text=De%20drie%20planbureaus%20(SCP%2C%20CPB,in%20de%20begrotings%2D%20en%20verantwoordings%20systematiek).
- Tweede Kamer. (2021, juni 14). *Planbureaus over plan van aanpak indicatoren brede welvaart*. Retrieved from Tweede Kamer: https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2021A02268
-